

ผู้ชนะสิบทิศ : ละครหินทางของเสรี หวังในธรรม

นางสมทิส สุขวิวัฒน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชานาฏศิลป์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2539

ISBN : 974-632-994-4

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PUCHANASIPTIT : A LAKON PANTHANG BY SEREE VANGNAITHAM

MRS. SOMPIT SUKVIPAT

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS

DEPARTMENT OF DANCE

GRADUATE SCHOOL

CHULALONGKORN UNIVERSITY

1996

ISBN : 974-632-994-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ผู้ชนะสิบทิศ : ละครพันทางของ เสรี หวังในธรรม

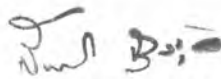
โดย นางสมพิศ สุขวิวัฒน์

ภาควิชา นาฏยศิลป์

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิจารณ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

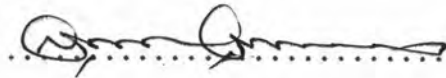
(รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ อึ้งสุวรรณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

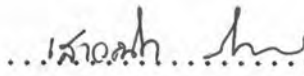
..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์จรรยา นง แสงวิเชียร)

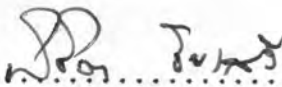
..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

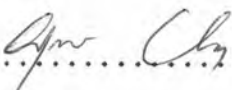
..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิจารณ์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิชิต ชัยเสรี)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ศุภดี หลิมสกุล)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

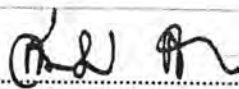

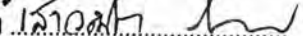
สมพิศ สุขวิวัฒน์ : ผู้ชนะสิบทิศ : ละครพันทางของเสรี หวังในธรรม (PUCHANASIPTIT : A LAKON PANTHANG BY SEREE VANGNAITHUM) อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิจารณ์, 225 หน้า. ISBN 974-632-994-4

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาละครพันทางเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ บทประพันธ์ของ เสรี หวังในธรรม จากต้นฉบับเรื่องเดิมของยาขอบ โดยศึกษาตั้งแต่ประวัติละครพันทางที่เริ่มขึ้นในปลายรัชกาลที่ 4 จนถึงปัจจุบัน ศึกษาขั้นตอนการแสดงองค์ประกอบที่สำคัญของการแสดงละครพันทางของกรมศิลปากร ตั้งแต่ พ.ศ. 2945 ถึง พ.ศ. 2537 และเน้นกลวิธีการแสดงละครพันทางเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ที่เสรี หวังในธรรม ปรับปรุงขึ้นซึ่งแตกต่างไปจากแบบแผนการแสดงของกรมศิลปากรแต่เดิม

วิธีวิจัย ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร การสังเกตการแสดงตอนสำคัญ 10 ครั้งและตอนนั้นที่แสดงเป็นครั้งแรกบนเวทีโรงละครแห่งชาติ การสัมภาษณ์แนวคิดผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องกับการแสดง ผู้ชม ตลอดจนประสบการณ์ของผู้วิจัยในละครเรื่องนี้มาโดยตลอด

ผลการวิจัยพบว่า ละครพันทางที่ริเริ่มโดยเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง เป็นการแสดงละครรำออกภาษาทั้งเรื่องดนตรี พ้อนรำ ให้ต่างไปจากละครรำของไทยในยุคนั้น ต่อมาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ-กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้จัดการแสดงละครแบบพันทางขึ้น โดยทรงพัฒนาให้วิจิตรขึ้น ครั้นถึงยุคกรมศิลปากรก็ได้จัดการแสดงละครพันทางสืบมาจนถึงปัจจุบัน โดยปรับปรุงรูปแบบให้กระชับรัด หูหนา และมืองค์ประกอบการแสดงมากขึ้น อาทิ ระบำ ในปีพ.ศ. 2528 นายเสรี หวังในธรรม จัดแสดงละครพันทางเรื่องใหม่คือ ผู้ชนะสิบทิศ โดยแปลงบทร้อยแก้วเป็นร้อยกรองโดยสามารถรักษารสของเนื้อหาและภาษาเอาไว้ ให้ตัวละครแสดงนิสัยและอารมณ์แบบสมจริง สอดแทรกความตลกในเนื้อหาและบุคลิกของตัวละคร ออกแบบเครื่องแต่งกายให้แตกต่างไปจากรูปแบบเดิมพอควร เพิ่มความสมจริงในเรื่องฉาก แสงเสียง การแสดงละครเรื่องนี้เป็นที่นิยมของคนดูจำนวนมาก การแสดงแบ่งเป็นตอน 60 ตอน แสดงต่อเนื่องกันไปตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ทำให้คนดูติดตามตลอดเวลา จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า คนดูประจำเป็นกลุ่มสตรีวัยประมาณ 27 ถึง 70 ปี

ภาควิชา นาฏยศิลป์
สาขาวิชา นาฏยศิลป์ไทย
ปีการศึกษา 2538

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

#C680053 : MAJOR THAI DANCE

KEY WORD: PUCHANASIPTIT / LAKON PANTHANG / SEREE VANGNAITHAM

SOMPIT SUKVIPAT : PUCHANASIPTIT : A LAKON PANTHANG BY SEREE VANGNAITHAM. THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. SURAPONE VIRULRUK, Ph.D.

ASST. PROF. SAUVANIT VINGVORN, Ph.D. 255 pp. ISBN 974-632-994-4

This thesis aims at studying Puchanasiptit, a Lakon panthang play, by Seree Vangnaitham from the original novel of Yakob. It studies the history of Lakon Panthang genre which was started at nearly the end of King Rama IV reign until today. The study also includes the important performance elements of Lakon Panthang by the Fine Arts Department from 1952 to 1994. It focuses the performance techniques of Puchanasiptit which Seree Vangnaitham made it different from the former standard of the Department.

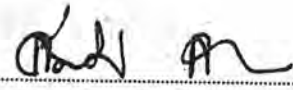
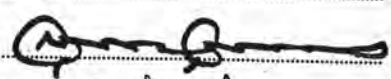
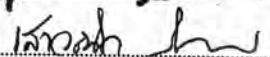
Research methodology comprises library research, observation of ten important episodes, each of which was presented on the national theatre stage for the first time, indepth interviewing with experts and those involved in the productions, and the experience of the researcher who had been involving in the productions thoroughly.

The study finds that Lakon Panthang was created by Chao Phraya Mahintharasakthamrong. It was a dance drama utilising language, music, and dance depicting various nationalities in order to make it different from Thai dance drama styles of the day. Later Krom Phra Naradhip Prabandhbongs also produced Lakon Panthang by making it more extravagant. Under the Fine Arts Department, Lakon Panthang was adapted to be more concise, elaborate, and added new elements such as dances. In 1985 Seree Vangnaitham, produced a new play for Lakon Panthang, Puchanasiptit.

The study finds that this play could maintain the story and the language qualities of the original text. The play allowed actors to express their emotions with naturalistic acting style. It blends humorism in the story and in the characters. Its costume designs changed significantly. Realistic sets, lightings and sound effects were employed.

The play was welcome by a multitude of audience. The play was divided into sixty episodes and performed continuously which enticed public to always follow up. Female aged 27 to 70 represented the major group of audience.

ภาควิชา นาฏยศิลป์
สาขาวิชา นาฏยศิลป์ไทย
ปีการศึกษา 2538

ลายมือชื่อนิสิิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยความช่วยเหลืออย่างยิ่ง จาก
รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้
ให้คำแนะนำข้อคิดเห็นและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ด้วยดีตลอดมา
ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ ผศ.ดร.เสาวณิต วิงวอน อาจารย์ที่ปรึกษา
ร่วมวิทยานิพนธ์ที่สละเวลาอันมีค่า ให้คำแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องของข้าพเจ้าอย่างดี
เกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณ ดร. เสรี หวังในธรรม และครูอาจารย์อีก
หลายท่านที่ได้กล่าวชื่อนาม ซึ่งได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนให้ความร่วมมือ
ช่วยเหลือด้วยดีเสมอมารวมทั้ง อาจารย์จรรยา นงแสงวิเชียร ผศ.พิชิต ชัยเสรี
อาจารย์ผุสดี หลิมสกุลและอาจารย์สวภา เวชสุรักษ์ ที่ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย
จึงใคร่ขอขอบคุณทุก ๆ ท่านมา ณ ที่นี้

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขออุทิศความดีให้แก่บิดา-มารดา คุณครูบาอาจารย์ ที่
อบรมสั่งสอนและเป็นกำลังใจในความสำเร็จและอุทิศความดีให้ นายโกวุฒิ สุขวิวัฒน์
(สามีผู้ล่วงลับของผู้วิจัย) ที่เป็นผู้สนับสนุนและให้กำลังใจให้ผู้วิจัยได้รับความ
สำเร็จในครั้งนี้ด้วย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ	
- ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
- ขอบเขตของการวิจัย.....	5
- วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2. ละครพื้นทางยุคต้น	
2.1 ระยะเวลาที่ 1 ละครพื้นทางเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง.....	7
- ประวัติเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง.....	11
- จุดมุ่งหมายการแสดง.....	14
- โอกาสที่แสดง.....	15
- สถานที่แสดง.....	16
- ผู้แสดง.....	21
- เครื่องแต่งกาย.....	23
- ดนตรีและเพลงประกอบการแสดง.....	24
- เครื่องที่ใช้แสดง.....	25

2.2	ระยะที่ 2	ละครพันทางของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ	
		กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์.....	27
	-	จุดมุ่งหมายการแสดง.....	35
	-	โอกาสที่แสดง.....	36
	-	สถานที่แสดง.....	36
	-	ผู้แสดง.....	38
	-	เครื่องแต่งกาย.....	39
	-	ดนตรีและเพลงประกอบการแสดง.....	39
	-	วิธีแสดง.....	40
	-	เรื่องที่ใช้แสดง.....	40
3.	ละครพันทางกรมศิลปากร		
	-	ประวัติกรมศิลปากรโดยสังเขป.....	42
	-	ละครหลวงวิจิตรวาทการ.....	44
	-	สถานที่แสดง.....	46
	-	วิธีแสดง.....	49
	-	ผู้แสดง.....	49
	-	เครื่องแต่งกาย.....	50
	-	ดนตรีและเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง.....	50
	-	ฉาก.....	51
	-	เนื้อเรื่องย่อละครพันทาง.....	51

4. ละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของเสวี หวังในธรรม	
- ประวัติและผลงานของนายเสวี หวังในธรรม โดยสังเขป.....	113
- แร้งบันดาลใจและแนวคิดสำคัญของนายเสวี หวังในธรรม ที่เป็นจุดพื้นฐานละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ.....	116
- ขั้นตอนและแนววิธีการสร้างละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ.....	117
- ลักษณะการเขียนบทของนายเสวี หวังในธรรม.....	125
- รูปแบบวิธีการแสดงละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ.....	126
- จุดมุ่งหมาย.....	126
- ผู้แสดง.....	128
- การฝึกซ้อมการแสดง.....	135
- เครื่องแต่งกาย.....	136
- ดนตรีและเพลงประกอบการแสดง.....	137
- การใช้ท่ารำในบทร้องและบทเจรจาในละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ.....	156
- บทตลกในละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ.....	161
5. ผู้ชม.....	170
6. บทสรุปและข้อเสนอนะ.....	180
รายการอ้างอิง.....	188
ภาคผนวก	
ก. ประวัติและผลงานของนายเสวี หวังในธรรม.....	195
ข. ภาพการแสดงละครพันทางเรื่องต่าง ๆ.....	200
ค. การสะกดชื่อภาษาอังกฤษโดยราชบัณฑิตยสถาน.....	224
ประวัติผู้เขียน.....	225

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. ภาพโรงละคร ปรีนส์เธียเตอร์	20
2. ภาพคณะละครบุศย์มหินทร์	27
3. ภาพครอบครัววกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์	28
4. ภาพหม่อมหลวงตัวนศรี วรวรรณ	30
5. ภาพแสดงเครื่องแต่งกายขึ้นเครื่องพระ	67
6. ภาพแสดงเครื่องแต่งกายพราหมณ์	70
7. ภาพการแสดงเครื่องแต่งกายพ้อซุน	71
8. ภาพแสดงเครื่องแต่งกายพม่าชาย	72
9. ภาพแสดงเครื่องแต่งกายพม่าหญิง	74
10. ภาพแสดงเครื่องแต่งกายมอญชาย	76
11. ภาพแสดงเครื่องแต่งกายมอญหญิง	77
12. ภาพแสดงเครื่องแต่งกายลาวชาย	78
13. ภาพแสดงเครื่องแต่งกายลาวหญิง	80
14. ภาพการแสดงละครพันทางเรื่องพระลอ	200
15. ภาพการแสดงละครพันทางเรื่องราชาธิราช	205
16. ภาพการแสดงละครพันทางเรื่องพระอภัยมณี	210
17. ภาพการแสดงละครพันทางเรื่องพญาผานอง	213
18. ภาพการแสดงละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ	216